

Suicide - EUTHANASIA

1 שמואל א פרק לא

א וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּגְסּוּ אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים בְּהַר הַגִּלְבָּעַ: ב וַיִּדְבְּקוּ פְלִשְׁתִּים אֶת-שְׂאוֹל וְאֶת-בָּנָיו וַיַּכּוּ פְלִשְׁתִּים אֶת-יְהוֹנָתָן וְאֶת-אַבִּינָדָב וְאֶת-מֶלְכִי-שׁוּעַ בְּנֵי שְׂאוֹל: ג וַתִּכְבַּד הַמִּלְחָמָה אֶל-שְׂאוֹל וַיִּמָּצְאֵהוּ הַמּוֹרִים אֲנָשִׁים בִּקְשָׁת וַיַּחַל מְאֹד מִהַמּוֹרִים: ד וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל לְנִשְׂא כְלָיו שְׁלֵף-חַרְבְּךָ | וְדַקְרַנִּי בָּהּ פֶּן-יָבֹאוּ הָעֶרְלִים הָאֵלֶּה וְדַקְרַנִּי וְהִתְעַלְלוּ-בִּי וְלֹא אָבָה נִשְׂא כְלָיו כִּי יֵרָא מְאֹד וַיִּקַּח שְׂאוֹל אֶת-הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ: ה וַיֵּרָא נִשְׂא-כְלָיו כִּי-מֵת שְׂאוֹל וַיִּפֹּל גַּם-הוּא עַל-חַרְבוֹ וַיָּמָת עִמּוֹ:

Samuel I Chapter 31

1 And the Philistines fought against Israel; and the men of Israel fled from before the Philistines, and fell down killed in Mount Gilboa. 2 And the Philistines followed closely upon Saul and upon his sons; and the Philistines slew Jonathan, and Abinadab, and Melchishua, Saul's sons. 3 And the battle went hard against Saul, and the archers hit him; and he was badly wounded by the archers. 4 Then said Saul to his armor bearer, Draw your sword, and thrust me through with it; lest these uncircumcised come and thrust me through, and abuse me. But his armor bearer would not; for he was terrified. Therefore Saul took a sword, and fell upon it. 5 And when his armor bearer saw that Saul was dead, he fell likewise upon his sword, and died with him.

2 תלמוד עבודה זרה ית.

אָמְרוּ, לֹא הָיוּ יָמִים מוֹעֲטִים עַד שֶׁנִּפְטַר רַבִּי יוֹסִי בֶן קִסְמָא, וְהִלְכוּ כָּל גְּדוּלֵי רוּמֵי לְקוּבְרוֹ, וְהִסְפִּידוּהוּ הַסֵּפֶד גְּדוֹל, וּבְחִזְזוֹתָן מִצְאוּ לְרַבִּי חֲנִינָא בֶן תְּרַדְיוֹן, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וּמִקְהִיל קְהִילוֹת בְּרַבִּים, וְסֵפֶר תּוֹרָה מוֹנֵחַ לוֹ בְּחִיקוֹ, הִבִּיאָהוּ וּכְרָכוּהוּ בְּסֵפֶר תּוֹרָה, וְהִקִּיפוּהוּ בְּחִבְלֵי זְמֹרוֹת, וְהִצִּיתוּ בָּהֶן אֶת הָאוּר, וְהִבִּיאוּ סְפוּגִין שֶׁל צֶמֶר, וּשְׂרָאוּם בְּמַיִם, וְהִנִּיחוּם עַל לְבוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִצָּא נִשְׁמָתוֹ מִהֶרָה. אָמְרָה לוֹ בְּתוֹ, אָבָא, אַרְאֶה בְּכֶד? אָמַר לָהּ, אֲלֵמְלָא אֲנִי נִשְׂרָפְתִּי לְבַדִּי, [הָיָה] קִשָּׁה הַדְּבָר [לִי]. וְעַכְשָׁיו שְׂאֵנִי נִשְׂרָף, וְסֵפֶר תּוֹרָה עִמִּי, מִי שֶׁיִּבְקֵשׁ עַלְבוּנָה שֶׁל תּוֹרָה, הוּא יִבְקֵשׁ עַלְבוּנִי. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו, רַבִּי, מַה אַתָּה רוֹאֶה? אָמַר לָהֶן, גְּוִילִין נִשְׂרָפִין וְאוֹתִיּוֹתָיו פּוֹרְחוֹת. אַף אַתָּה פִּתַּח פִּיהָ וְתִכְנַס בָּהּ הָאֵשׁ. אָמַר לָהֶם, מוֹטֵב שְׂיִטְלָנָה מִי שֶׁנִּתְנָה, וְאֵל יִחְבּוֹל הוּא בְּעֶצְמוֹ, אָמַר לוֹ קְלִיסְטִנִּירוֹ, רַבִּי, אִם אֲנִי מִרְבָּה עָלֶיךָ בְּשִׁלְהֶבֶת, וְנוֹטֵל סְפוּגִין שֶׁל צֶמֶר מֵעַל לְבָד, אַתָּה מְבִיאֵנִי לְעוֹלָם הַבָּא? אָמַר לִיהֵ, הֵן. אִישׁתַּבַּע לִי, אִישׁתַּבַּע לוֹ. מִיָּד הִרְבָּה עָלָיו בְּשִׁלְהֶבֶת וְנוֹטֵל סְפוּגִין שֶׁל צֶמֶר מֵעַל לְבוֹ, וַיִּצְאָתָה נִשְׁמָתוֹ בְּמִהֶרָה. אַף הוּא קָפַץ וְנִפֵּל לְתוֹךְ הָאוּר. יִצְאָתָה בַת קוֹל וְאָמְרָה, רַבִּי חֲנִינָא בֶן תְּרַדְיוֹן וְקְלִיסְטִנִּירוֹ מְזוּמָנִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. בְּכָה רַבִּי וְאָמַר, יֵשׁ קוֹנָה עוֹלְמוֹ בְּשַׁעַת אַחַת, וַיֵּשׁ קוֹנָה עוֹלְמוֹ בְּכַמָּה שָׁנִים:

Avodah Zarah 18a

It was said that within but few days R. Jose b. Kisma died and all the great men of Rome went to his burial and made great lamentation for him. On their return, they found R. Hanina b. Teradion sitting and occupying himself with the Torah, publicly gathering assemblies, and keeping a scroll of the Law in his bosom. Straightaway they took hold of him, wrapt him in the Scroll of the Law, placed bundles of branches round him and set them on fire. They then brought tufts

of wool, which they had soaked in water, and placed them over his heart, so that he should not expire quickly. His daughter exclaimed, 'Father, that I should see you in this state!' He replied, 'If it were I alone being burnt it would have been a thing hard to bear; but now that I am burning together with the Scroll of the Law, He who will have regard for the plight of the Torah will also have regard for my plight.' His disciples called out, 'Rabbi, what seest thou?' He answered them, 'The parchments are being burnt but the letters are soaring on high.' 'Open then thy mouth' [said they] 'so that the fire enter into thee.' He replied, 'Let Him who gave me [my soul] take it away, but no one should injure oneself.' The Executioner then said to him, 'Rabbi, if I raise the flame and take away the tufts of wool from over thy heart, will thou cause me to enter into the life to come?' 'Yes,' he replied. 'Then swear unto me' [he urged]. He swore unto him. He thereupon raised the flame and removed the tufts of wool from over his heart, and his soul departed speedily. The Executioner then jumped and threw himself into the fire. And a bathkol exclaimed: R. Hanina b. Teradion and the Executioner have been assigned to the world to come. When Rabbi heard it he wept and said: One may acquire eternal life in a single hour, another after many years.

3 תוספות : ואל יחבל עצמו

אור"ת דהיכא שיראים פן יעבירום עובדי כוכבים לעבירה כגון ע"י יסורין שלא יוכל לעמוד בהם אז הוא מצוה לחבל בעצמו כי ההיא דגיטין דף נז: - גבי ילדים שנשבו לקלון שהטילו עצמם לים - וע"ע תוס' גיטין דף נז: ד"ה קפצו:-

4 ריטב"א שם

...כתב בגליוני התוספות שהיה אומר רבינו תם ז"ל דהיכא שמתירא שלא יכריחוהו לעבור על דת מותר לחבול בעצמו.. מכאן לומדין לשחוט הנערים בגזירות מפני העברת הדת. עד כאן מצאתי בגליוני התוספות והם דברים שצריכין תלמוד ועיון גדול, אלא שכבר הורה זקן. ושמענו בשם גדולי צרפת שהתירו כן הלכה למעשה

5 גיטין דף נז.ב

אמר רב יהודה, אמר רב, מאי דכתיב, (תהילים קלז) "על נהרות כבל, שם ישבנו גם ככינו בזכרנו את ציון". מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא לדוד, חרפן בית ראשון, וחרפן בית שני. חרפן בית ראשון, שנאמר, "על נהרות כבל שם ישבנו גם ככינו". חרפן בית שני, דכתיב, (שם) "זכר ה' לכני אדום את יום ירושלים, האמרים ערו ערו עד היסוד בזה". אמר רב יהודה, אמר שמואל, ואי תימא רבי אמי, ואמרי לה במתניתא תנא, מעשה בארבע מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון, הרגישו בעצמן למה הם מתבקשים, אמרו, אם אנו טובעים בים, אנו באים לחיי העולם הבא? דרש להם הגדול שבהם, (שם סח) "אמר ה' מבין אשבי, אשבי ממצלות ים". "מבין אשבי", מבין שני אריות אשבי. "ממצלות ים", אלו שטובעין בים. כיון ששמעו ילדות כן, קפצו כלם ונפלו לתוך הים. נשאו ילדים קל וחמר בעצמם, ואמרו, מה ה' ילדו שדרכו לכך - כן. אנו, שאין דרכנו לכך - על אחת כמה וכמה. אף הם קפצו לתוך הים. ועליהם הכתוב אומר, (שם מד) "כי עליה הרגנו כל היום, נחשבנו כצאן טבחה".

Gittin 57b

Rab Judah said in the name of Samuel, or it may be R. Ammi, or as some say it was taught in a Baraitha; On one occasion four hundred boys and girls were carried off for immoral purposes. They divined what they were wanted for and said to themselves, If we drown in the sea we shall attain the life of the future world. The eldest among them expounded the verse, The Lord said, I will bring again from Bashan, I will bring again from the depths of the sea. 'I will bring again from Bashan,' from between the lions' teeth. 'I will bring again from the depths of the sea,' those who drown in the sea. When the girls heard this they all leaped into the sea. The boys then drew the moral for themselves, saying, If these for whom this is natural act so, shall not we, for whom it is unnatural? They also leaped into the sea. Of them the text says, Yea, for thy sake we are killed all the day long, we are counted as sheep for the slaughter.

6 תוספות: קפצו כולן ונפלו לתוך הים.

והא דאמר במס' ע"ז - דף יח. - מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל בעצמו הכא יראים היו מיסורין כדאמרינן - כתובות דף לג: - אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא ועוד דע"כ היו מענין אותן ולא היו הורגים אותן:

7 בראשית פרק ט'

ה וְאֵף אֶת דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל חַיָּה אֲדַרְשְׁנָהּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אֶחָיו אֶדְרֹשׁ אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם: ו' שִׁפְךָ דַּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בְּצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם:

Genesis Chapter 9

5. And surely your blood of your lives will I require; at the hand of every beast will I require it, and at the hand of man; at the hand of every man's brother will I require the life of man. 6. Whoever sheds man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of G-d he made man.

8 מדרש רבה בראשית פרשה לד סימן יג

אך להביא את החונק עצמו יכול כשאול ת"ל אך יכול כחנניה מישאל ועזריה ת"ל אך

Midrash Rabbah - Genesis XXXIV:13

AND SURELY -WE - **ACH**- YOUR BLOOD OF YOUR LIVES WILL I REQUIRE -IX, 5-. This includes one who strangles himself. You might think that even one in the plight of Saul is meant: therefore we have **ACH**.-1- You might think, even one like Hananiah, Mishael and Azariah -2-: therefore we have **ACH**.

9 סנהדרין דף ע.ד.א

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: נימנו וגמרו בעלית בית נתזה בלוד: כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ואל תהרג - יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים.

Sanhedrin 74a

Rav Johanan said in the name of R. Simeon b. Jehozadak: By a majority vote, it was resolved in the upper chambers of the house of Nithza in Lydda that in

every [other] law of the Torah, if a man is commanded: 'Transgress and suffer not death' he may transgress and not suffer death, excepting idolatry, incest, [which includes adultery] and murder.

10 דעת זקנים מבעלי התוספות על בראשית פרק ט פסוק ה

ה- ואך את דמכם וגו' - אזהרה לחונק עצמו ואמרו בב"ר יכול אפי' כחנניה מישאל ועזריה ת"ל אך פירוש יכול אפילו כמו אלו שמסרו עצמן לקדוש השם שלא יוכל לחבול בעצמו אם הוא ירא שלא יוכל בעצמו לעמוד בנסיון ת"ל אך כי בשעת השמד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג עצמו. וכן בשאול בן קיש שאמר לנערו שלוף חרבך ודקרני בה וכו' ת"ל אך שאם ירא אדם שמא יעשו לו יסורין קשים שלא יוכל לסבול ולעמוד בנסיון שיכול להרוג את עצמו. ומכאן מביאין ראה אותן ששוחטין התינוק בשעת הגזירה. ויש שאוסרין ומפרשים כן יכול כחנניה וחבריו שכבר נמסרו למיתה ת"ל אך אבל אינו יכול להרוג את עצמו יכול כשאויל שמסר עצמו למיתה ת"ל אך פי' שאינו יכול לחבול בעצמו כלל ושאויל שלא ברשות חכמים עשה מהר"ש בר אברהם המכונה אוכמן. ומעשה ברב אחד ששחט הרבה תינוקות בשעת השמד כי היה ירא שיעבירום על דת והיה רב אחד עמו והיה כועס עליו ביותר וקראו רוצח והוא לא היה חושש. ואמר אותו רב אם כדברי יהרג אותו רב במיתה משונה וכן היה שתפסוהו עכו"ם והיו פושטין עורו ונותנין חול בין העור והבשר ואחר כך נתבטלה הגזרה ואם לא שחט אותן התינוקות היו ניצולין:

EUTHANASIA

1. כתובות דף קדא.

ההוא יומא דנח נפשיה דרבי, גזרו רבנן מעניתא, ובעו רחמי. אמרי, פל מאן דאמר, "נח נפשיה דרבי" - ידקר בחרב. סליקא אמתיה דרבי לאיגרא, אמרה, "עליונים מבקשים את רבי, ותחתונים מבקשים את רבי, יהי רצון, שיכופו תחתונים את העליונים". כיון דחזאי פמה זמני דעייל לבית הכסא, וקלץ תפלין ומנח להו, וקמפטער, אמרה, "יהי רצון, שיכופו עליונים את התחתונים". ולא הווי שתיקי רבנן מלמיבעי רחמי. שקלה פוזא, שדיאי מאיגרא, אשתיקו מרחמי, ונח נפשיה דרבי. אמרו ליה רבנן לבר קפרא, זיל עיין. אזל, אשפתייה דנח נפשיה. קרעיה ללבושיה ואתדריה לקירעיה לאחוריה. פתח ואמר, אראלים ומצוקים אחרון הקדש, נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש. אמרו ליה, נח נפשיה? אמר להו, אתון קאמריתו, ואנא לא קאמינא.

Talmud - Kethuboth 104a

On the day when Rabbi died the Rabbis decreed a public fast and offered prayers for heavenly mercy. They furthermore, announced that whoever said that Rabbi was dead would be stabbed with a sword. Rabbi's handmaid ascended the roof and prayed: 'The immortals desire Rabbi [to join them] and the mortals desire Rabbi [to remain with them]; may it be the will [of G-d] that the mortals may overpower the immortals'. When, however, she saw how often he resorted to the privy, painfully taking off his tefillin and putting them on again, she prayed: 'May it be the will [of the Almighty] that the immortals may overpower the mortals'. As the Rabbis incessantly continued their prayers for [heavenly] mercy she took up a jar and threw it down from the roof to the

ground. [For a moment] they ceased praying and the soul of Rabbi departed to its eternal rest. 'Go', said the Rabbis to Bar Kappara, 'and investigate'. He went and, finding that [Rabbi] was dead, he tore his cloak and turned the tear backwards. [On returning to the Rabbis] he began: 'The angels and the mortals have taken hold of the holy ark. The angels overpowered the mortals and the holy ark has been captured'. 'Has he', they asked him, 'gone to his eternal rest? You', he replied, 'said it; I did not say it.

2. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף קד עמוד א

ידקר בחרב דאלו הוו ידעי בבירור דמית לא הוו בעו רחמי עליה דלחיי דאתחייית המתים לא הוה בעו למבעי רחמי ואהכי אמר דאפילו הוא מית ואינהו לא ידעי דלהו בעו רחמי עליה בחזקת שהוא חי כי היכי דלחיי בתפלתם. אמתיה לא נדע למבעי רחמי עליה. מבקשים את רבי מלאכים מבקשים שילך עמהם ליהוה עלמא. ורבנן תחתונים מבקשים רחמי שיחיה עמהם רבי ויהיה עמהם בעה"ז. שיכופו שינצחו התחתונים לעליונים ויחיה רבי דהוה מצטער רבי טפי משום דאלו ואלו מעכבים עליו. שקלה אמתא דרבי. מאני כלים ושדא השליכן מן הגג לארץ כי היכי דלבעות רבנן ולשתוק ולא לבעו רחמי. שתקו ונצחו מלאכים. לאחוריה שלא ירגישו בו שמת משום דאכרוז כל מאן דאמר נח נפשיה וכו' אראלים ומצוקים מלאכים וצדיקים דכתיב מצוקי ארץ ונשבה כלומר מלאכים נשאו לארון הקודש והלכו להם. אצבעותי שעסקתי בכל כחי בתורה ובמצות ולא נהניתי בעולם הזה אפילו לפי טורח שיגעתי באצבע קטנה שלי. רש"י ז"ל במהדורא קמא.

3. נדרים דף מ.א

רב חלבּו בְּאִישׁ לֹא אִיכָא דְקָא אֲתִי? אָמַר לְהוּ, לֹא כֹף הָיָה מַעֲשֵׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא שְׁחָלָה, וְלֹא נִכְנְסוּ חֲכָמִים לְבִקְרוּ, וְנִכְנַס רַבִּי עֲקִיבָא לְבִקְרוּ, וּבִשְׂבִיל שְׂכִיבָדוּ וּרְיַבְצוּ לְפָנָיו - חָזָה, אָמַר לִיה, רַבִּי, הֲחַיִּיתָנִי. יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדָרַשׁ, כֹּל מִי שְׂאִין מְבַקֵּר חוֹלִים, כְּאֵלוּ שׁוֹפֵף דָּמִים. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר, כֹּל הַמְּבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה, גּוֹרֵם לוֹ שְׂיִמּוֹת, גּוֹרֵם לוֹ שְׂיִמּוֹת. מֵאִי גְרָמָא? אֵילִימָא, כֹּל הַמְּבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה - מְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים שְׂיִמּוֹת, וְכֹל שְׂאִין מְבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה - מְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים שְׂיִמּוֹת? שְׂיִמּוֹת! סְלָקָא דְעַתָּה?! אֶלָּא, כֹּל שְׂאִינוּ מְבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה - אִין מְבַקֵּשׁ עָלָיו [רַחֲמִים], לֹא שְׂיִמּוֹת וְלֹא שְׂיִמּוֹת.

Talmud - Nedarim 40a

R. Helbo was sick. But no one visited him. He rebuked them [sc. the scholars], saying, 'Did it not once happen that one of R. Akiba's disciples fell sick, and the Sages did not visit him? So R. Akiba himself entered [his house] to visit him, and because they swept and sprinkled the ground before him, he recovered. My master,' said he, 'you have revived me!' [Straightway] R. Akiba went forth and lectured: He who does not visit the sick is like a shedder of blood. When R. Dimi came, he said: He who visits the sick causes him to live, whilst he who does not causes him to die. How does he cause [this]? Shall we say that he who visits the sick prays that he may live, whilst he who does not prays that he should die, — 'that he should die!' can you really think so? But [say thus:] He who does not visit the sick prays neither that he may live nor die.

4. ר"ן מסכת נדרים דף מ עמוד א

אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות - נראה בעיני דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה כדאמרין בפרק הנושא - כתובות קד- דכיון דחזאי אמתיה דרבי דעל כמה זימנין לבית הכסא ואנח תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי, ומש"ה קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפלתו אפ"ל לחיות מפני שהיא תפלה יותר מועלת ומי שאינו מבקרו אין צריך לומר שאינו מועילו לחיות אלא אפ"ל היכא דאיכא ליה הנאה במיתה אפ"ל אותה זוטרתו אינו מהנהו.

5. בבא מציעא דף פד.א

הוה קא אזיל וקרע מאניה, וקא בכי ואמר: היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא, הוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה]. בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.

Talmud - Baba Metzia 84a

Thus he went on rending his garments and weeping, 'Where are you, O son of Lakisha, where are you, O son of Lakisha;' and he cried thus until his mind was turned. Thereupon the Rabbis prayed for him, and he died.

6. מסכתות קטנות מסכת שמחות פרק א

הלכה א: הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר, ... עד שעה שימות.

הלכה ג: אין מזיזין אותו, ואין מדיחין אותו, ואין מטילין אותו לא על גבי החול ולא על גבי המלח, עד שעה שימות.

הלכה ד: אין מעצמין את עיניו, הנוגע בו ומזיזו הרי הוא שופך דמים, רבי מאיר היה מושלו לנר שהוא מטפטף, כיון שנגע בו אדם מיד כיבהו, כך כל המעצם את עיני הגוסס, מעלין עליו כאילו הוא שומט את נשמתו.

7. ספר הסידים - סימן תשכג

אין גורמין לאדם שלא ימות מהרה, כגון שהיה אחד גוסס, והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים, ואין הנשמה יכולה לצאת, מסירים החוטב משם. ואין משימים מלח על לשונו כדי שלא ימות. ואם גוסס ואומר אינו יכול למות עד שישמוהו במקום אחר, אל יזיזהו משם:

8. שולחן ערוך יורה דעה סימן שלט

הגוסס, הרי הוא כחי לכל דבריו. אין קושרין לחייו, ואין סכין אותו, ואין מדיחין אותו, ואין פוקקין את נקביו, ואין שומטין הפך מתחתיו, ואין נותנין אותו על גבי חול, ולא על גבי חרסית ולא על גבי אדמה, ואין נותנין על פרוסו, לא קערה, ולא מגרפה, ולא צלוחית של מים, ולא גרגיר של מלח, ואין משמיעין עליו עירות, ואין שוכרין חלילין ומקוננות, ואין מעמצין עיניו עד שתצא נפשו. וכל המעמץ עם יציאת הנפש, הרי זה שופך דמים. ואין קורעין, ולא חולצין, ולא מספידין עליו, ולא מכניסין עמו ארון לבית, עד שימות. ואין פותחין עליו בצדוק הדין, עד שתצא נפשו. **הגה:** ויש אומרים דאין חוצבין לו קבר אף על פי שאינו עמו בבית, עד אחר שימות (ריב"ש סימן קי"ד). (אסור לחצב שום קבר להיות פתוח עד למתור שלא יקברו בו המת באותו היום, ויש סכנה בדבר) רבנו ירוחם בשם הר"י הקסיד ז"ל. (וכן אסור לגרם למת שימות מהרה, כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד, אסור להשטמ הפך והקסט מתחתיו, מפח שאומרין שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה וכן לא יזיזו ממקומו. וכן אסור לשום מפתחות ב"ה תחת ראשו, כדי שיפרד. אבל אם יש שם דבר שגורם עכוב יציאת הנפש, כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק, כגון חוטב עצים, או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבים יציאת הנפש, מתר להסירו משם, דאין בזה מעשה כלל, אלא שמסיר המונע) הכל בהגהת אלפסי פרק אלו מגלחין (ב) (מי שאמרו

לו: ראינו קרובה גוסס היום שלשה ימים, צריך להתאבל עליו. {דודאי כפר מת} .ג. (אומרים צדוק הדין עם יציאת נשמה, וכשמגיע לדין אמת, קורע האבל). ד. (כיון שנטה אדם למות, אין רשאי לפרד ממנו, כדי שלא תצא נפשו והוא יחידי). ומצנה לעמד על האדם יציאת נשמה, שנאמר: ויחי עוד לנצח לא יראה השחת, פי יראה חכמים ימותו וגו' (תהלים מ"ט, יא) (הגהות אלפסי שם). (ה) (מנהג לשפף כל המים שאובים שבשכונת המת).

9. שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה

סעיף ד- אין מבקרין החולה בג' שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה, מקל עליו חליו בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בג' שעות אחרונות של יום, שאז מכביד עליו חליו, ויתאש מלבקש עליו רחמים. {וכל שפקר ולא בקש עליו רחמים, לא קים המצנה} (בית יוסף בשם הרמב"ן).

סעיף ה- כששבקש עליו רחמים, אם מבקש לפניו, יכול לבקש בכל לשון שירצה. ואם מבקש שלא בפניו, לא יבקש אלא בלשון הקדש

סעיף ו- יכלל אותו בתוך חולי ישראל, שיאמר: המקום רחם עליך בתוך חולי ישראל. ובשבת אומר: שבת היא מלזעק, ורפואה קרובה לבוא.

10. שו"ת אגרות משה חלק חו"מ ב' סימן עג

אם יש חולים שאין ליתן להם תרופות להארכת חייהם. הנה בדבר אם יש אנשים חולים כאלו שאין ליתן להם איזה מיני רפואות להאריך חייהם קצת יותר, הנה מפורש בכתובות ריש דף ק"ד בעובדא דפטירתו של רבי דבעו רבנן רחמי והועילה תפלתם שלא ימות אבל לא שיתרפא וכשראתה אמתיה דרבי שקמצטער טובא אמרה יהי רצון שיכופו עליונים את התחתונים ולא הוו שתקי רבנן מלמיבעי רחמי, שקלה כוזא שדיא מאיגרא לארעא אישתיקי מרחמי ונח נפשיה דרבי, ונקט זה הגמ' לאשמועינן שאיכא לפעמים שצריך להתפלל על האדם כשמצטער ואין מועילין מיני רפואות לרפואתו, והתפלות שיתרפא לא נתקבלו, שצריך להתפלל עליו שימות, כי אמתיה דרבי היתה חכמה בדיני התורה והיו למדין ממנה רבנן לפעמים, ועיין בר"ן נדרים ריש דף מ' על הא דמפרש הגמ' הא דר' דימי דהוא אמר כל שאינו מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות, כתב דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה וא"א לו שיחיה, כדאמרינן בפרק הנושא דכיון דחזאי אמתיה דרבי דקא מצטער אמרה יה"ר שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי, ומש"ה קאמר דהמבקר את החולה גורם לו שיחיה היינו שמועיל בתפלתו אפילו לחיות שזהו ברוב החולים וזהו שצריך המבקר להתפלל ברובא דרובא פעמים, ומי שאינו מבקר אצ"ל שאינו מועיל לחיות אלא אפילו היכא דאיכא ליה הנאה במיתה אפילו אותה זוטרת אינו מהנה, הרי דהר"ן מביא לדינא הא דהתפללה אמתיה דרבי לבסוף כשראתה צעריה דרבי טובא ותפלות דרבנן לא מתקבלות לרפואתו לגמרי ואף לא להקל יסוריו אלא שיחיה כמו שהוא ביסוריו, ומפרש גם בדר' דימי שלפעמים צריך המבקר להתפלל שימות כשרואין שא"א להחולה שיחיה ויש לו יסורין, ובאינשי כה"ג שהרופאים מכירין שא"א לו להתרפאות ולחיות, ואף לא שיחיה כמו שהוא חולה בלא יסורין אבל אפשר ליתן לו סמי רפואה להאריך ימיו כמו שהוא נמצא עתה ביסורין, אין ליתן לו מיני רפואות אלא יניחום כמו שהם, כי ליתן להם סמי רפואה שימות עי"ז וכן לעשות איזה פעולה שיגרום לקצר אפילו לרגע אחת הוא בחשיבות שופך דמים, אלא שיהיו בשב ואל תעשה, אבל אם איכא סמי מרפא שיקילו היסורין ולא יקצרו אף רגע מחייו צריך לעשות כשעדיין אינו גוסס.

11. שו"ת אגרות משה חלק חו"מ ב' סימן עד

ד. בענין תפילה על החולה שימות. וגם העיר כתר"ה שיש לבאר יותר הראיה מאמתיה דרבי בענין מניעה מתפילה וכעין שהר"ן הזכיר למה שהזכרנו מזה לענין מניעה מליתן רפואה, ובודאי ראיה גדולה היא

מאמתיה דרבי כיון שהיתה תפלתה מקובלת ועדיף מגדולי תורה שלא ברור קבלת תפלתן, ולאנשי כר"ח בן דוסא וכדומה שתפלתן מקובלת יעשו כפסק הר"ן שאם אין תפלתו מקובלת ידוע להו שא"א לו שוב לחיות שאז צריכין אלו אינשי להתפלל כשיש להחולה יסורין למיתה כדכתב הר"ן שפעמים צריך להתפלל שימות כשהוא טוב להחולה והוא רק בכהאי גוונא שלא נתקבלו תפלות דרבנן שלאנשי דורותינו לא שייך זה אפילו לגדולי תורה אלא אולי ליחידים שלא ידוע לנו מהם. ואם ישנם יש להם לעשות כפסק הר"ן שהוא כרב דימי דפסק שיש לפעמים להתפלל שימות כעובדא דאמתיה דרבי. אבל הוא רק בתפלה ולא לקצר ימים במעשה שזה אסור אפילו כשהוא טובתו של הנרצח, וחייב מיתת סייף כרוצח משנאה וכעס לכוונת רציחה לרעה.

12. שו"ת חתם סופר חלק ג (אה"ע א) סימן סט ד"ה אך לענין

אך לענין אמירת בנו קדיש עליו ועל כל שאיבדו ע"ל מעולם יש לדון קצת טרם אענה אומר דבלי ספק שהוא עון פלילי א' מג' החמורות ע"ז ג"ע וש"ד וכל העוברים אפי' מתו ברשעתם מ"מ מיתה ממרקת וזה במיתתו רצח את עצמו וצא ולמד מר"ח בן תרדיון פ"ק דע"ז דאע"פ שהי' מצר מאוד ומיתתו טוב לו מחייו שהרי האספקלטור שקירב מיתתו בסילוקן של ספוגי צמר זכה לחיי הע"הב מ"מ הוא עצמו לא פתח פיו שיכנס בו האש ואמר מוטב שיטלנו מי שנותנה ואל ישלוח הוא בעצמו ובזה נזדייף ספר בשמים ראש סי' שמ"ה ומוכח דאפי' המיצר ביותר מ"מ רוצח הוא ומת ברשעו והנה לרמב"ם אין קורעי' עליו וכ' רמב"ן בתורת האדם ומייתי לי' ב"י סי' שמ"ה דא"כ דן אותו כאינו עושה מעשה עמיו א"כ אמאי מברכי' ברכת אבלים ועומדים בשורה ע"כ פסק דרק לענין תכריכי' וקבורה אין מתעסקי' עמו אבל הקרובים קורעי'. ולא גילה לן הרמב"ן א"כ אם אינו נדון לענין זה כאינו עושה מעשה עמיו מ"ט אין מתעסקי' עמו לקבורה ותכריכי' וזה ימים כבירי' ראיתי בס' א' דבר הגון שכחתי איה הוא.

13. שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס ברלין סימן רעג

[*]. כל התשובה הובאה בספר סיני סי' תנא (ועל פיה הוגהה התשובה שלפנינו), בכת"י או"ז ומהר"ם סי' נד, בתפ"מ ח"ב סי' נט (תשובות), ובקיצור בשו"ת בעלי התוספות סי' קא. יהודי אחד שאל את מהר"ם שיחי' אם צריך כפרה על ששחט אשתו וד' בניו ביום הרג רב בקובלינש עיר הדמים כי כך בקשוהו, יע(י)ן ראו כי יצא הקצף מלפני ד' והתחילו האויבים להרוג בני אל חי הנהרגים על קדוש השם, וגם הוא רצה להרוג את עצמו במיתותם אלא שהצילו ה' על ידי גוים. וכתב לו לא ידענא שפיר מה אידון ביה כי ודאי ההורג עצמו על יחוד ה' רשאי לחבול בעצמו, ואמר [בראשית רבה לד, יג] יכול כשאל ת"ל [אך]. ואמר [גיטין נז, ב] מעשה בד' מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון וכו' עד והפילו עצמם בים. וכן [שם] גם היא עלתה לגג ונפלה ומתה יצתה בת קול ואמרה אם הבנים שמחה, וכהנה רבות. אבל לשחוט אחרים צ"ע למצוא ראייה להתיר. ומשאל אין ראייה לאיסור (מהרי"י) [אחרי] שצוה דוד להרוג (אותו וכן) [את] איש גר עמלקי שאמר [שמואל ב א, טז] אנכי מותתי משיח ד', [דדילמא מלך משיח] שאני. ועוד דבלאו הכי [היה] חייב מיתה דדואג האדומי היה, כדכתיב [שם] דמך על ראשך דמים בנוב עיר הכהנים.

מיהו דבר זה פשט התירא כי שמענו ומצאנו שהרבה גדולים שהיו שוחטים את בניהם ואת בנותיהם, וגם רבינו קלונימוס עשה כן בקינה המתחלת אמרתי שעו ממני".

ונ"ל להביא ראייה להתיר דכי היכי דאמר [ב"ר שם] יכול כשאל ת"ל [אך], הכי נמי נימא דההורג את חבירו על קידוש השם מותר, דבההוא קרא כתיב [בראשית ט, ה] ומיד האדם ומיד איש וגו', [ו] אך [ד] רישא דקרא קאי אכולי' קרא דבתר². והא דנענש דואג, י"ל כדפי'.

ומי שמטעניו כפרה הוא מוציא לעז על חסידים הראשונים, ואחרי שכונתו היה לטובה מרוב אהבת יוצרנו יתברך שמו פגע ונגע (במעמד) [במתמד] עיניו, גם הם חלו פניו על ככה, לא דמי לההוא דפרק

החובל [ב"ק צב, א] (סימא עינו ושבר כדו) [סמא עיני ושבר כדי] דחייב, דהכי ודאי (מהכי) [מחלי] מאהבת הבורא ואין להחמיר עליו כלל.
[וצור ישראל ינקום נקמתינו ונקמת תורתו ונקמת דם עבדיו השפוך במהרה בימינו ויראו עינו וישמח לבינו] מאיר ברבי ברוך.

[ד 1] יהודי אחד שאל את מהר"מ שי' אם צריך כפרה על ששחט(א) אשתו וד' בניו ביום הרג רב בקופלונש עיר הדמים כי כך ביקשהו יען ראו כי יצא הקצף מלפני ה' והתחילו האויבי' להרוג בני אל חי הנהרגים על קדוש ה' וגם הוא רצה להרו' את עצמו במית(ו)תם אלא שהצילו ה' על ידי גוים. וכת' לו

לא ידענא שפיר מה אידון ביה כי וודאי ההורג עצמו על ייחוד ה' רשאי לחבול בעצמו ואמ' 2) יכול כשאל ת"ל אך ואמ' 3). מעשה בד' מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון כו' ועד והפילו עצמם בים. וכן (אם גם) [אף] היא עלתה לגג ונפל' ומתה יצתה בת קול ואמרה אם הבנים שמחה 4). וכהנה רבות. אבל לשחוט אחרים צריך עיון למצוא ראייה להתי'. ומשאל אין ראייה לאיסור אחרי שצויה דוד להרוג אותו (וכן) [בן] איש גר עמלקי שאמ' אנוכי] מות(ו)תי 5). משיח ה' שאני. ועוד דבלאו הכי חייב מיתה דדואג האדומי היה כדכתיב דמך על ראשך [הרבה] דמים [שפכת] בנוב עיר הכהנים 6). מיהו דבר זה פשט היתירו כי שמענו ומצאנו שהרבה גדולים (ש)היו שוחטין את בניהם ואת בנותיהם. וגם רבי' קלונימוס עשה כן בקינה המתחלת אמרתי שעו מני. ונ"ל להביא ראייה להתיר דכי היכי דאמ' יכול כשאל ת"ל אך ה"נ נימא דההור' את חבירו על קידוש השם מותר דבההוא קרא 7) כת' ומיד האדם ומיד איש וגו' אך רישא דקרא קאי אכולי' קרא דבת' והא דנענש דואג י"ל כדפרי'. ומי (שמטעינן) [שמטעינן] כפרה הוא מוציא לעז על החסידי' הראשונים. ואחרי שכוונתו היה לטובה מרוב אהבת יוצרינו ית' שמו פגע ונגע (במעמד) [במחמד] 8) עיניו גם הם חילו פניו על ככה לא דמי לההיא דפ' החובל 9) סימא [את] [עינו] [עניני] [ש(י)בר] [את] כדי דחייב דהכא ודאי מחלי מאהבת הבורא ואין להחמיר עליו כלל. מאבב"ש.

1) תשובה זו פירסם בלאך בשם לקוטי בתר לקוטי בסוף „ספר שערי תשובות מהר"ם בר ברוך ז"ל" עמ' 346. ברם לא נודע לו כי תשובה זו לקוחה מכת"א. עיי' ח"א הקדמה.

לתשובה זו רומז גם ר' מנחם ממרזבורק בסוף נימוקיו. הוזה גם ארחות חיים ח"ב דין אהבת השם ויראתו סימן א, מובא בבדק הבית בב"י יו"ד סימן קנז.

Ronald Opus is the subject of a fictional murder case, often misreported as a true story.

The case was originally told by [Don Harper Mills](#), then president of the [American Academy of Forensic Sciences](#), in a speech at a banquet in 1987.

The popular account of the story is told as follows:

On March 23, 1994, a medical examiner viewed the body of Ronald Opus and concluded that he died from a gunshot wound of the head caused by a [shotgun](#). Investigation to that point had revealed that the [decedent](#) had jumped from the top of a ten-story building with the intent to commit [suicide](#). (He left a [note](#) indicating his despondency.) As he passed the 9th floor on the way down, his life was interrupted by a shotgun blast through a window, killing him instantly. Neither the shooter nor the decedent was aware that a [safety net](#) had been erected at the 8th floor level to protect some window washers, and that the decedent would most likely not have been able to complete his intent to commit suicide because of this.

Ordinarily, a person who sets out to commit suicide and ultimately succeeds, even if the mechanism might not be what they intended, is defined as having committed suicide. That he was shot on the way to certain death nine stories below probably would not change his mode of death from suicide to [homicide](#), but the fact that his suicide intent would not have been achieved under any circumstance caused the medical examiner to feel that he had [homicide](#) on his hands.

Further investigation led to the discovery that the room on the 9th floor whence the shotgun blast emanated was occupied by an elderly man and his wife. He was threatening her with the shotgun because of an interspousal spat and became so upset that he could not hold the shotgun straight. Therefore, when he pulled the trigger, he completely missed his wife, and the pellets went through the window, striking the decedent.

When one intends to kill subject A but kills subject B in the attempt, one is guilty of the murder of subject B. The old man was confronted with this conclusion, but both he and his wife were adamant in stating that neither knew that the shotgun was loaded. It was the longtime habit of the old man to threaten his wife with an unloaded shotgun. He had no

intent to murder her; therefore, the killing of the decedent appeared then to be accident. That is, the gun had been accidentally loaded.

But further investigation turned up a witness that their son was seen loading the shotgun approximately six weeks prior to the fatal **accident**. That investigation showed that the mother (the old lady) had cut off her son's financial support, and her son, knowing the propensity of his father to use the shotgun threateningly, loaded the gun with the expectation that the father would shoot his mother. The case now becomes one of murder on the part of the son for the death of Ronald Opus.

Now comes the exquisite twist. Further investigation revealed that the son, Ronald Opus himself, had become increasingly despondent over the failure of his attempt to get his mother murdered. This led him to jump off the ten-story building on March 23, only to be killed by a **shotgun** blast through a 9th story **window**.

The medical examiner closed the case as a **suicide**.

https://en.wikipedia.org/wiki/Ronald_Opus

<https://www.youtube.com/watch?v=weZbhbAwCns>

שו"ת להורות נתן חלק ב סימן סה

ב"ה. כ"ד כסלו שנת תשל"ד לפ"ק.

רב שלומים וכט"ס למעלת כבוד ידיד ה' וידיד ישראל הרב הגאון הצדיק המפורסם שלשלת היוחסין מוה"ר של"ו יחזקאל רובין **הלברשטם שליט"א אדמו"ר מציעשנוב**, על ישראל הדרתו בעוב"י ברוקלין יצ"ו.

מכתב קדשו הגיעני וכו', וע"ד השאלה באחד שבא לפניו **להורות לו דרך תשובה**, היות בימי שלטון הנאצים הרשעים ימ"ש בפולין, קרה שהרשעים הכריזו שעד יום מסוים חייב כל יהודי למסור את כל בגדי הפרווה הנמצאים ברשותו ליד השלטון, והרשעים מינו שלשה יהודים מזקני העדה כאחראים על הדבר, ואם המצא תמצא פיסת פרווה אצל יהודי לאחר הזמן המוגבל, אחת דתו להמית, וגם שלשה זקני העדה יומתו. והנה כעבור כמה ימים מצאו אצל יהודי אחד כובע פרווה ותיכף הרגוהו, ואת שלשת הזקנים התחילו לענות ביסורים קשים ומרים לעיני הצבור, ואחד מהם כבר מת מיסוריו, והשני פרפר בין החיים והמות, ואת השלישי כבר התחילו להכות, וזה **השלישי היה אביו של השואל. ואז פנה אחד מהרשעים שהיה מן הממונים להכות עד מות אל בנו והציע לו, שאם יתן לו שעון זהב יוציא את האקדח שברשותו ויהרגהו לאביו ביריה, ועי"ז ינצל מן היסורים של קודמיו, ובנו התרצה והרשע הרגו ביריה. וכעת בא הבן ולבו נוקפו כי אולי לא עשה כהוגן שסייע בגרימת הריגת אביו,**

כי חושב שאילו לא היה הורגו באקדח אולי היה נעשה נס ונשאר בחיים ואולי היה יכול לשחדו שלא יהרגהו, ומבקש להורות לו דרך תשובה, עד כאן תוכן השאלה.

(א) הנה ידווה כל לב למשמע שאלה זו, וביום פקוד השי"ת עון אותה אומה הרשעה יפקד גם עון זה על עצמותם כי הוכרחנו להזדקק לשאלה מעין זו אשר דמים בדמים נגעו. ובגופא דמילתא קשה מאוד לדון בה כי היא קרובה לדיני נפשות, ומ"מ להוציא חלק אי אפשר ואעלה בעזהי"ת מה שיש להעיר בדבר, לפום מסת הפנאי. ובתחלה יש לעיין מה דינו של איש השוכר רוצח נכרי כדי להרוג את ישראל, והנה ברמב"ם (פ"ב מרוצח ה"ב) כתב וז"ל, ומינן שפן הוא הדין. שפנאמר (בראשית ט':ו') שפך דם האדם באדם דמו ישפך זה ההורג בעצמו שלא על ידי שליח. (בראשית ט':ה') את דמכם לנפשתיכם אדרש זה הורג עצמו. (בראשית ט':ה') מייד כל חיה אדרשנו זה המוסר חברו לפני חיה לטרפו. (בראשית ט':ה') מייד האדם מייד איש אחיו אדרש את נפש האדם זה השוכר אחרים להרג את חברו. ובפרוש נאמר בשלשטון לשון דרישה הרי דינם מסור לשמים: עכ"ל. והכס"מ ז"ל העיר מקורו מש"ס קידושין (מג א), האומר לשלוחו צא הרוג את הנפש הוא חייב שולחו פטור, ואף על גב דמסיים בה שמאי הזקן אומר שולחו חייב, פסק כת"ק, ועוד דבחד לישנא אמרינן דמאי חייב דיני שמים ודינא רבא ודינא זוטא איכא בינייהו עכ"ד. ולכאורה זה ראייה לסתור, דהרי הרמב"ם כתב דהשוכר הורג להרוג את חברו או ששלח עבדיו להרוג ה"ז שופך דמים ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים, ואלו בש"ס שם מבואר דלת"ק דקיי"ל כוותיה ליכא בשולח אלא דינא זוטא, ופירש"י דלת"ק לא מיענש כולי האי כהורג עצמו אלא כגורם, ואלו הרמב"ם דכתב דה"ז שופך דמים ועון הריגה בידו, א"כ נדון בדינא רבא והיינו כבית שמאי, וקשה דאיך פסק דלא כת"ק.

(ב) ברם באמת דברי הרמב"ם מקור מקומו טהור במדרש רבה (פ' נח פל"ד), מייד איש אחיו זה השוכר את אחרים להרוג את חברו. והרמב"ם הוסיף גם, או ששלח את עבדיו, דעבדיו הרי הוא כשכירו ולקיטו דהו"ל כאלו שכרו. ובמדרש שם איתא, אמר רב חנינא כולהם כהלכות בני נח, בעד אחד בדיין אחד וכו' על ידי שליח וכו', שופך דם האדם דמו ישפך ע"י שליח עכ"ד. הנה מבואר דמרבין גם שליח בעלמא ואף שלא שכרו. וכבר עמד בזה בתומים (סי' ל"ב סק"ב) בשם היפ"ת דאמאי נקט בתחלה השוכר ולא השולח, עיין שם לדרכו בקודש. אך בפשוטו נראה דלק"מ, דכבר פירש רש"י במדרש שם וז"ל, ע"י שליח, אף על פי שאין בדיני ישראל שליח לדבר עבירה שהשולח פטור והעובר חייב, בהלכות בני נח אינו כן, שהשולח להרוג את חברו חייב דכתיב שופך דם האדם באדם ופירושו ע"י אדם דמו ישפך של שולח עכ"ל. הרי מבואר דרק בבן נח נאמר דרש זה וכאשר הקדים ר' חנינא לומר כולהם כהלכות בני נח, דאלו בישראל קיי"ל דאין שליח לדבר עבירה, וכמבואר בקידושין (מג א) הנ"ל האומר לשלוחו צא הרוג את הנפש הוא חייב שולחו פטור, והכי קיי"ל. ואלו המימרא הקודמת שבמדרש שם דמרבין מייד אחיו זה השוכר את אחרים להרוג את חברו, מיירי בישראל, והמשלח חייב דיני שמים וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל דישראל אינו חייב דיני שמים אלא כששכרו. ועיין פרשת דרכים (דרוש שני) שצדד לומר דרק בשפיכות דמים גלי קרא בבן נח דיש שליח לדבר עבירה, אבל בשאר עבירות גם בבן נח אין שליח לדבר עבירה עיין שם ואכמ"ל.

(ג) והנה המשנה למלך (ה' רוצח שם) הביא מהריטב"א¹ (פרק האיש מקדש), דדוקא השוכר להרוג דעביד מעשה חייב דיני שמים אבל בדיבורא לא מיחייב, והוסיף המל"מ, ואפשר שלזה כיוון רבינו במש"כ או ששלח עבדיו והרגוהו, דדוקא עבדיו שהם שכורים לו עכ"ד. ויש לעיין דאיך יתכן לומר דאם לא שכרו אלא ששלחו להרוג בדיבורא בעלמא ליכא חיוב אף דיני שמים, הלא כתב המג"א (סי' תר"ג) בשם באר שבע, באחד ששכר חברו לילך בדרך ונהרג נכון שיקבל תשובה עיין שם. וכן הוא בתשו' מהר"י וייל (סי' קכ"ה) וז"ל, מ"ש איך שבשליחותך נהרג ר' עזרא הי"ד, גרסינן באגדת חלק (סנהדרין צה א) אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד עד מתי יהא עון זה טמון בידך, על ידך נהרג נוב עיר הכהנים, על ידך

נהרגו דואג ואחיתופל, על ידך נהרגו שאול ושלשת בניו, רצונך יכלה זרעך או תימסר ביד אויב וכו', אלמא אף על גב דדוד המלך ע"ה לא פשע במידי רק שעל ידו באו לתקלה אפילו הכי נענש, כ"ש הכא שבשליחותו בא אליו הרעה הזאת דאיכא למיחש לעונש יסורין וכו', ואמרינן במס' שבת פרק שואל (קמט ב) כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא עכ"ל. ובתשו' צמח צדק (סי' ו') השיג על מהרי"ו וכתב דכשהוא שליח בשכר אין המשלח צריך כפרה, דבשכיר נאמר (תצא כ"ד י"ד) לא תעשוק שכיר וגו' ואליו הוא נושא את נפשו, ופירש"י אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות עלה בכבש ונתלה באילן, וא"כ מתחילה כשנשכר למלאכה אסיק אדעתיה לשמא יפול וימות, ולמה יתחייב בעל הבית ששכרו, ומה שהביא מהרי"ו ראייה מדוד שנענש בשביל נוב ודואג ושואל, התם שאני מפני שדוד היה הגורם שהוא נתן המכשול עיין שם. ומעתה כששלח שליח להרוג את חבירו לית דין ולית דיין דצריך כפרה, דמה אם עשה שליח ונהרג כתב מהרי"ו דהמשלח צריך כפרה, ואף שבודאי לא התכוין המשלח כלל להרע להשליח, והשליח איהו דהרע לנפשיה שהלך ונהרג, ומ"מ צריך המשלח כפרה משום שהוא גרם לדבר ואף שבאמת הוא אונס גמור, והיכי שהוא היה הגורם ונתן מכשול כמו גבי דוד בזה גם הצמח צדק מודה דצריך כפרה, א"כ מכל שכן כששלח שליח בכונה תחילה להרוג את ישראל חבירו פשיטא שצריך כפרה, דאין לך גורם גדול מזה, ואיך כתב הריטב"א דאם לא שכרו אלא ששלחו בדיבורא בעלמא אינו חייב בדיני שמים. ובאמת חפשי בריטב"א קידושין ולא מצאתי מה שמובא בשמו במל"מ.

ד) ולכאורה מצינו בריטב"א גופיה דסותר משנתו לדבריו המובאים במל"מ הנ"ל בשמו, והוא בהא דקידושין (מב ב) השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, שילח ביד פקח פקח חייב דאין שליח לדבר עבירה, וכתב הריטב"א וז"ל, הפקח חייב פ"ה והשולח פטור לגמרי ואפילו מדיני שמים כיון שכבר נשתלם הניזק מן הפיקח, משא"כ בשוכר עדי שקר שפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים דלא אישתלים ניזק מנזקיה עכ"ל. משמע דהשולח את הפיקח לא נפטר מדיני שמים אלא משום שכבר נשתלם הניזק ע"י הפיקח, הא לאו הכי היה חייב בדיני שמים, ואמאי הלא שילח את הפיקח לא מיירי ששכרו אלא ששלחו בדיבור בעלמא וא"כ לא ליחייב בדיני שמים כלל, וכמו שכתב הריטב"א המובא במל"מ הנ"ל, ומוכח דס"ל דאף כששלחו בדיבור בעלמא ג"כ חייב בדיני שמים וסותר משנתו למאי שמובא בשמו במל"מ הנ"ל.

ה) ובישוב דברי הריטב"א שבמשנה למלך נראה, דהנה בתוס' בבא קמא (נו א) ד"ה אלא, כתבו, דהא דאמרו שם דהשוכר עדי שקר להעיד חייב בדיני שמים, היינו דוקא שוכר, אבל אמר פטור גם מדיני שמים דסבור שלא ישמעו לו עכ"ד. והש"ך בחו"מ (סי' ל"ב סק"ג) הקשה מהא דקידושין (מג א) דאע"ג דאין שליח לדבר עבירה מ"מ חייב בדיני שמים בדינא זוטא, הרי דאף בשליחות בעלמא ולא השכירו חייב עכ"פ בדיני שמים עיין שם. ותירץ הקצה"ח שם, דהתוס' דב"ק מיירי לענין חיוב תשלומין בדיני שמים, דהשוכר עדי שקר אינו חייב לשלם את ההיזק מדיני שמים אלא כששכרו ולא באמירה בעלמא, אבל עונש בידי שמים ודאי דאית ליה אפילו אם אינו שוכרן, דאף דאין שליח לדבר עבירה ענוש הוא בידי שמים בדינא רבא או בדינא זוטא וכמבואר בקידושין שם, והתם בקידושין דמיירי בשולח להרוג את הנפש לאו מדיני תשלומין איירי ובודאי דחייב בעונש שמים בדינא זוטא או בדינא רבא עיין שם. וכבר קדמוהו בזה בשו"ת חכם צבי (סי' קל"ח) וחות יאיר (סי' קס"ו) ותומים שם. וכולם העלו, דעונש בידי שמים ודאי איכא אף כשלא שכר, ומה שאמרו השוכר עדי שקר דחייב בדיני שמים היינו רק לענין שיתחייב לשלם מדיני שמים דלזה בעינן שישכור דוקא עיין שם. ובאמת כן מבואר בשטמ"ק שם בשם המאירי וז"ל, כל מה שכתבנו עליו כאן שהוא חייב בדיני שמים פירושו שהוא חייב בהשבון, הא לענין איסור אף מה שהוא פטור בו מדיני שמים איסור מיהא קא עביד, אלא שלענין השבה נאמרה עכ"ל. הרי דאף היכי דפטור מדיני שמים איסורא מיהא איכא, וממילא צריך כפרה.

ו) ומעתה נראה, דמה שכתב הריטב"א שבמשנה למלך שם דדוקא השוכר להרוג דעביד מעשה חייב בדיני שמים אבל בדיבורא לא מחייב, אין הכונה בדביבורא ליכא עליו חיוב ועונש כלל, דבודאי לא גרע מהשולח שליח ונהרג בדרך דהמשלח צריך כפרה וכמש"כ מהרי"ו הנ"ל, ברם כוונתו, דהיכי דשכר את ההורג מתחייב השוכר בדיני שמים כאלו הוא הרגו בעצמו, וכמו שכתב הרמב"ם שם דהוי שופך דמים ועון הריגה בידו ונענש בדינא רבא, דילפינן כן מקרא דכתיב מיד איש אחיו אדרוש, וע"ז כתב הריטב"א דדין זה שייענש כאלו הרגו בעצמו ועון הריגה בידו נאמר רק כששכרו דרק בכהאי גוונא מיירי קרא, הא בדבורא בעלמא לא הוי כאלו הרגו בעצמו, מיהא ודאי שנענש עכ"פ בדינא זוטא, וכמבואר בקידושין (מג א) דאף לת"ק אף על גב דאין שליח לדבר עבירה מ"מ נענש בדינא זוטא דהוי כגורם וכפירש"י שם. ומש"כ הריטב"א בקידושין (מב ב) בשלח ביד פקח דהשולח פטור ואפילו מדיני שמים כיון שכבר נשתלם הניזק מן הפיקח, והקשינו דהא בלא"ה פטור השולח משום ששלחו רק בדיבור בעלמא, ודברי הריטב"א סתראי נינהו. ברם למש"כ אתי שפיר, דאי לאו שנשתלם הניזק ע"י הפיקח היה השולח חייב בדיני שמים עכ"פ עונש משום שהוא גרם את ההיזק, ואף דחיוב ממון ליכא עליו אף מדיני שמים עונש מיהא איכא וכמש"כ האחרונים והמאירי הנ"ל, ברם מכיון שכבר נשתלם הניזק ע"י הפיקח שוב ליכא עליו עונש שמים כלל וא"ש.

ז) והנה המשנה למלך (ה' רוצח שם) כתב ליישב עפ"י דברי הריטב"א הנ"ל, הא דסנהדרין (כט א) דאין טוענין למסית וילפינן לה מנחש דאי טען לו הקדוש ברוך הוא הוי מצי לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, וקשה דמה היה מועיל לו טענה זו הא בדיני שמים דנו אותו, ברם להריטב"א א"ש דאף בדיני שמים היה פטור משום דלא הוי התם כי אם דיבורא בעלמא עכ"ד. אולם למאי שכתבנו דאף להריטב"א איכא עונש שמים בדינא זוטא אף בדליכא אלא דיבורא, א"כ עדיין לא הועלנו ליישב קושיא זו, דעדיין תקשי דמה היה מועיל טענה זו כיון דלא נפטר לגמרי מדין שמים. ובאמת עיקר קושיית המל"מ מבואר בש"ך חו"מ (סי' ל"ב סק"ג), ומכח קושיא זו רצה הש"ך להוכיח באמת דהיכי דאין שליח לדבר עבירה ומשום דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ליכא גם עונש בדיני שמים עיין שם. ברם מצאתי כי קושיא זו שאילת ראשונים היא, והוא בס' מושב זקנים על התורה לבעלי התוס' ז"ל הנדפס מחדש (פ' בראשית ג' ד') שכתב וז"ל, אמרינן בסנהדרין (כט א) מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני וכו', והקשה ר"י היכי יליף דילמא האי דלא טעין ליה הקדוש ברוך הוא דראוי לחייבו בדיני שמים, אבל לחייבו בדיני אדם לעולם טוענין למסית לפוטרו ממיתת ב"ד, כדאיתא בקידושין (מב א) השולח הבערה ביד חשו"ק פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, וכן תנא התם האומר לשלוחו צא והרוג את הנפש הוא חייב שולחו פטור וטעמא כדאיתא התם דברי הרב וכו', ושמא כענין זה יליף מנחש שאין טוענין לו בדיני שמים אבל לפוטרו בדיני אדם מנ"ל. וי"ל כיון דדיינו הקדוש ברוך הוא לנחש דינא רבה כאילו דינו דין ד' מיתות ב"ד ולא טענינן ליה, א"כ שפיר יליף מינייהו דאין טוענין למסית אפילו במיתת ב"ד, וכן מחלק התם דינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו לענין מילתא אחריתא עכ"ל. שוב ראיתי בתשו' חות יאיר (סי' קס"ו) שהתכוין לתירוצם של בעלי התוס' הנ"ל, דהנחש הלא נענש בדינא רבא ועל זה היה יכול לפטור עצמו בטענת דברי הרב וכו' עיין שם. [ואגב יעויין בחי' הרמ"ה לסנהדרין (כט א) שרצה לחדש דבר פלא וז"ל, דהא דקיי"ל בעלמא דאין שליח לדבר עבירה דוקא היכי דטעין משלח דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, אבל היכי דלא טעין מיחייב, וקשיא לי דהא בכמה דוכתא דקא מקשי אמאי והא אין שליח לדבר עבירה ולא קא משני הכא במאי עסקינן דלא טעין, דאלמא דלא שנא הכי ולא שנא הכי לא מחייב משלח וצריך עיון עכ"ל]. ועכ"פ היוצא מכל זה, דאף היכי דאין שליח לדבר עבירה וליכא אלא דיבור בעלמא, מ"מ חייב עכ"פ עונש בדינא זוטא.

ח) ומעתה בנדון דידן ששכר את העכו"ם כדי שיהרוג הלא חייב בדיני שמים, וכמו שפסק הרמב"ם הנ"ל. ואף דקיי"ל דאין שליחות לעכו"ם, מ"מ הכא לאו מדין שליחות אתינן עלה אלא שהוא דין מיוחד דילפינן

מקרא דהשוכר להרוג את חברו חייב בידי שמים. ועוד דהא דעת רש"י בש"ס בבא מציעא (עא ב) די שר שליחות לעכו"ם לחומרא עיין שם, ובתוס' ד"ה בשלמא ואכמ"ל. אלא דצריך לברר היות שהלה שר את הרוצה משום שרצה להציל את אביו מיסורין, אולי בכהאי גוונא שפיר עביד ואין צריך כפרה.

שו"ת להורות נתן חלק ב סימן סו

- המשך התשובה הקודמת -

ט) והנה בש"ס כתובות (לג ב) אמרו, ממאי דמיתה חמורה דלמא מלקות חמור דאמר רב אילמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא, פירש"י נגדוה, יסורין עיין שם. הרי דיסורין קשין ממיתה. ועוד אמרו שם בגמרא, א"ל רב סמא בריה דר"א לרב אשי ולא שני לך בין הכאה שיש לה קצבה להכאה שאין לה קצבה, ופירש"י יסורי המלכות הכאה שאין לה קצבה היא עכ"ל. והנה גם הכאת הרשעים האלה היא הכאה שאין לה קצבה וקשין ממיתה. ובשיטה מקובצת שם כתב דבר חדש ונפלא וז"ל, אלמלי נגדוה, פירש הר' אליעזר דלא חייבה תורה אלא למסור עצמן למיתה כדכתיב בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך, אבל להחמיר עליהם יותר ממיתה לא היו חייבים, ויפה פירש, ומה שהקשה עליו ר"ת ז"ל מרבי עקיבא וחבריו שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל ולא פלח, נ"ל דלא קשה מידי, דהתם הכאה שיש בה קצבה הוא דכיון שסרקו את בשרו ברור הוא שימות במיתה גמורה במהרה והוא כמו נוטל את נפשך, אבל הא דאמר רב אלמלי נגדוה וכו' פירושו הכאה בלא מיתה קאמר, כגון שהניחום שנה או שנתיים ויכו אותם בכל יום והוא הכאה שאין לה קצבה שהיא חמירה יותר ממלקות ובהא לא חייבתו תורה דלאו נוטל את נפשך הוא ע"כ, ולא נהירא דקרא הכי קאמר, אפילו הוא נוטל את נפשך ובכלל הוא היסורין ומה שכתבו התוס' הוא העיקר עכ"ל השטמ"ק. וזה דבר חדש מאוד דדוקא למיתה מחייב למסור את נפשו בעבודה זרה אבל לא ליסורין שאין לו קצבה. אלא שמדברי הר"ר אליעזר יוצא דלא מקרי הכאה שאין לה קצבה אלא היכי שמייסרו זמן רב כמו שנה או שנתיים, אבל כשמייסרו באופן שבודאי ימות תוך זמן קצר כמו ברע"ק שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל הוי כהכאה שיש בה קצבה וחייב למסור נפשו דזה לא גריעי ממיתה. וא"כ בנדון דידן שהרשע הכהו בודאי באופן שימות תוך זמן קצר, וכמו שהכה את שני האחרים שמתו מהכאתו, י"ל דנדון כהכאה שיש לו קצבה דלא הוי קשה ממיתה. אך יש להעיר ממדרש שיר השירים (פ"ב) והובא ברמב"ן (וישלח ל"ב כ"ו) אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדושת שמו של הקדוש ברוך הוא אני נותן ובלבד שיהרגוני מידי, אבל בדורו של שמד איני יכול לסבול שהביאו כדוריות של ברזל ומלבנין באור ונותנין אותן תחת שיחיהן ומשיאין נפשותיהן מהן. ומשמע דאף יסורין לזמן קצר אינו יכול לסבול.

י) ברם באמת אף אי נימא דבנ"ד הוי כהכאה שאין לה קצבה וקשה ממיתה, מ"מ נראה פשוט דאסור להורגו כדי להנצל מיסורין, דאע"ג דהיסורין קשין לסבול מהמיתה מ"מ ודאי דהמיתה חמור טפי, והראיה דהממית את חברו חייב מיתה ואלו המכה ומייסר את חברו ליכא אלא מלקות, ואף אם ייסרו ביסורין גדולים ליכא מיתה כל שלא הרגו, אלא שחייב לשלם צערו וכמבואר בב"ק (פג ב) החובל בחברו חייב עליו משום ה' דברים בנזק בצער וכו'. ואפילו אם רוצה להמיתו כדי להצילו מיסורים נראה פשוט דאסור, וכמבואר בשו"ע יו"ד (סי' של"ט ס"א) ברמ"א, דאסור לגרום למת שימות מהרה כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד אסור להשמט הכר והכסת מתחתיו מכח שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה, וכן אסור לשים מפתחות בית הכנסת תחת ראשו כדי שיפרד, אבל אם יש שם דבר שגורם עיכוב יציאת הנפש כגון שיש שם קול דופק מותר להסירו משם דאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע עיין שם, ואף על גב דכוונתו להציל מיסורים וכמו שאמרו בש"ס מועד קטן (כט א) קשה יציאת נשמה מן הגוף כציפורי בפי ושת עיין שם. הרי מבואר דאע"ג דכוונתו להציל מיסורין מ"מ אסור לקרב מיתתו. והטעם דאע"ג דמבואר בגיטין (כח א) דרוב גוססין למיתה, מ"מ הלא קיי"ל ביומא (פד ב) דאין הולכין

בפקוח נפש אחר הרוב, וע"כ אף שהוא גוסס לקרב מיתתו דחיישינן למיעוטא. ובאמת הלא בהדיא מבואר בש"ס סנהדרין (עח א) דההורג גוסס בידי שמים חייב עיין שם.

יא) ובלא"ה ודאי דאסור להמית את חבריו כדי להצילו מיסורים, ואף אם הוא עצמו רוצה בכך, וכמבואר בש"ס ב"ק (צא ב) דאין אדם רשאי להחל בעצמו, וכן פסק הרמב"ם (פ"ה מחובל ה"א), וביארו בשו"ע הרב רש"ז ז"ל (ה' נזקי גוף ונפש ה"ד) וז"ל, אסור להכות את חבריו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולא לביישו ולא לצערו בשום צער עכ"ל. וכע"ז ברמב"ם (פ"א מרוצח ה"ד) שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקדוש ברוך הוא. וכן מבואר ברדב"ז על הרמב"ם (פרק ח"י מסנהדרין ה"ו), שביאר מש"כ הרמב"ם שם דגזרת הכתוב הוא שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים וכו', אבל הסנהדרין אין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה שמא נטרפה דעתו בדבר זה, שמא מן העמלין מרי נפש הוא המחכים למות שתוקעין החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות, שמא כך זה יבוא ויאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג וכללו של דבר גזרת מלך הוא, וכתב ע"ז הרדב"ז וז"ל, והטעם שכתב רבינו לא שייך גבי מלקות ולפיכך כתב וכללו של דבר גזירת מלך היא ואין אנו יודעים הטעם, ואפשר לתת קצת טעם לפי שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין הקדוש ברוך הוא שנאמר הנפשות לי הנה (יחזקאל י"ח), הלכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו, ומלקות פלגי דמיתה היא, אבל ממונו הוא שלו ומשו"ה אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, וכי היכי דאין אדם רשאי להרוג את עצמו כן אין אדם רשאי להודות על עצמו שעשה עבירה שחייב עליה מיתה לפי שאין נפשו קנינו עכ"ל. ומזה יוצא דאף אם רוצה שיהרגוהו משום שטוב לו מותו מחיים וכגון שיש לו יסורין מ"מ אסור להורגו, משום שאין הוא הבעלים על עצמו. וכן יוצא מדברי הרמב"ם עצמו שכתב דשמא מן העמלין מרי נפש הוא שמחכים למות ולכן אינו נאמן על עצמו, הרי דאע"ג דטוב לו המות מחיים שהרי הוא ממרי נפש וחיינו אינם חיים, מ"מ אסור להורגו להצילו מן היסורין. וכן מבואר בתוס' ב"ק (צא ב) ד"ה אלא, שכתבו דהיה דאך את דמכם שהרג את עצמו בשביל שום דבר שירא עיין שם. הרי דאף כשרוצה להרוג עצמו כדי להנצל משום דבר שירא ממנו אסור. [ועיין לעיל סימן מ"ד].

יב) ברם נראה דהך דינא אי שרי להרוג את עצמו כדי להנצל מיסורין, פלוגתת הראשונים היא זו - דהנה הבית יוסף ביו"ד (סי' קנ"ז) הביא מהא"ח וז"ל, בבראשית רבה (פ' נח) דורש, אך את דמכם לנפשותיכם וגו' אזהרה לחונק את עצמו, יכול אפילו כחנניה מישאל ועזריה ת"ל אך, פירוש שבשעת השמד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג את עצמו אם הוא יודע שלא יוכל לעמוד בנסיון. וכן יכול כשואל בן קיש, שאם ירא שמא יעשו לו יסורין קשין שיכול למסור עצמו למיתה, ת"ל אך, ומכאן הביאו ראייה השוחטים התנוקות בשעת השמד¹. ויש שאסרו, ומפרשים הך ת"ל אך שאינו יכול להרוג עצמו, וחנניה מישאל ועזריה מסרו עצמם ביד אחרים אבל הם לא פגעו בעצמם, ושואל בן קיש שלא ברצון חכמים עשה, ומעשה ברב אחד ששחט תנוקות הרבה בשעת השמד שירא שיעבירום על דת, והיה עמו **רב אחד וכעס** עליו וקראו רוצח, והוא לא חש לדבריו, ואמר הרב המונע אם כדברי יהרג אותו רב במיתה משונה, וכן היה שתפשוהו עכו"ם והיו פושטין עורו ונותנין חול בין העור והבשר ואח"כ נתבטלה הגזירה, ואם לא שחט אותם אפשר שהיו ניצולים ולא היו הורגים אותם עכ"ל. הרי דלפירוש קמא היה שואל בן קיש רשאי להרוג עצמו מחמת מורא של יסורין קשין, ולפירוש בתרא עשה שואל שלא ברצון חכמים. גם בס' פענח רזא (פ' נח) כתב כפירוש קמא וז"ל, יכול אפילו כשואל, פירוש לחייב ג"כ מי שהמית את עצמו אבל לא בעבירה כי אם שלא ליפול בידי ערל וטמא כמו שעשה שואל, אבל עכ"פ אין בזה ג"כ קידוש השם וכו' עכ"ל. הרי דרשאי להרוג עצמו כדי שלא יפול בידי ערל וטמא וייסרו אותו ביסורין. והרד"ק (שמואל א' ל"א ד') כתב וז"ל, ולא חטא שואל בהרגו עצמו, ואף על פי שכתוב אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, כלומר מידכם אדרוש אותו אם תהרגו עצמיכם וכו', אעפ"כ לא חטא לפי שהיה

יודע שאול כי סופו היה למות במלחמה כי כן אמר לו שמואל, ועוד כי ראה כי מצאוהו המורים אנשים בקשת ולא היה יכול להמלט מידם, טוב היה שיהרוג הוא עצמו ולא יתעללו בו הערלים, וכן אמרו רז"ל אך את דמכם וכו' יכול כשואל ת"ל אך עכ"ל. הרי דמפרש בפירוש השני דהיכי שחושש שיתעללו בו הרשעים מותר להרוג עצמו. וכן מוכח בתוס' גיטין (נז ב) בהא דארבע מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון וקפצו כולן ונפלו לתוך הים, שכתבו וז"ל, והא דאמר במס' ע"ז (יח א) מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל בעצמו, הכא יראים היו מיסורין כדאמרינן בכתובות (לג ב) אלמלי נגדו לחנניא מישאל ועזריה פלחו לצלמו, ועוד דע"כ היו מענין אותן ולא היו הורגין אותן עכ"ל. הרי דלתירוצם הראשון מותר להרוג עצמו כשירא מן היסורין. ומבואר מכל זה דלשיטות אלו רשאי להרוג עצמו כשמתירא מן היסורין. וכן משמע בהא דקיי"ל ביו"ד (סי' שמ"ה ס"ג) שאם הרג עצמו משום שהוא אנוס כשואל המלך אין דינו כמאבד עצמו לדעת, ובש"ך שם (סק"ו) כתב דשואל הרג עצמו משום שראה שהפלישתים יעשו בו כרצונם ויהרגוהו. אך בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' מ"ו) כתב דאין ראייה מזה דמותר להרוג עצמו לכתחילה משום יסורין, דאע"ג דאסור לא מקרי מאבד עצמו לדעת שהוא סובר דמותר עיין שם.

יג) ברם לפירוש בתרא של הא"ח המובא בב"י הנ"ל יוצא, דאסור להרוג עצמו משום שמתירא מן היסורין, ושואל עשה שלא ברצון חכמים. וכ"כ בתוס' ב"ק (צא ב) ד"ה אלא האי, דהאי דאך את דמכם מיירי שהרג עצמו בשביל שום דבר שירא עכ"ד. הרי דאף כשמתירא מיסורין אסור. גם בריטב"א המובא בעין יעקב עבודה זרה (חי א) כתב וז"ל, הא דאמרינן בהגדה דרבי חנינא בן תרדיון מוטב שיטלנה מי שנתנה ולא אחבול בעצמי, כתוב בגליוני התוס' שהיה אומר ר"ת ז"ל, דהיכי שמתירא שלא יכריחוהו לעבור על דת מותר לחבול בעצמו, והכי איתא במדרש כתיב אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מכאן אזהרה לאדם שלא יחבול בעצמו, יכול אפילו כשואל מלך ישראל, פירוש שחבל בעצמו מפני שהיה מתיירא שמא יעבירוהו על דת, ת"ל אך מיעוט, דבכה"ג שרי, ומכאן לומדים לשוחט נערים בגזרות מפני העברת דת, ע"כ מצינו בגליוני התוספות, והם דברים שצריכין תלמוד ועיון, אלא שכבר הורה זקן, ושמענו בשם גדולי צרפת שהתירו כן להלכה למעשה עכ"ל הריטב"א. הרי דס"ל לר"ת דהא דשואל הרג את עצמו היינו משום שירא שמא יעבירוהו על הדת, הא לאו הכי לא היה רשאי להרוג עצמו. [ועיין בדעת זקנים לבעלי התוס' ז"ל (פ' נח ט - ה) שהביאו ככל דברי הא"ח המובא בבית יוסף הנ"ל, אלא שכתבו בפירוש הראשון וז"ל, וכן בשואל בן קיש שאמר לנערו שלוף חרבך ודקרני בה וכו' ת"ל אך, שאם ירא אדם שמא יעשו לו יסורין קשים שלא יוכל לסבול ולעמוד בנסיון שיכול להרוג עצמו עכ"ל. ושוב דחו פירוש זה וכתבו דשואל שלא ברשות חכמים עשה. ומשמע דשואל חשש שמחמת היסורין לא יוכל לעמוד בנסיון ויחטיאוהו ומ"מ אסור. ולפי"ז יתכן דזוהי גם כונת פירוש הראשון שבב"י הנ"ל, דהא דהותר לעשות כשואל היינו שירא שמא יעשו לו יסורין קשיין ויעבירוהו על הדת, אבל כשחושש מיסורין בעלמא וליכא חשש של העברה על הדת אסור גם לפירוש זה].

יד) גם בתוס' ע"ז (יח א) כתבו בשם ר"ת אהא דאמר ר"ח בן תרדיון דאל יחבל בעצמו, דהיכי שיראים פן יעבירוהו עכו"ם לעבירה כגון ע"י יסורין שלא יוכל לעמוד בהם, אז הוא מצוה לחבל בעצמו וכהא דגיטין (נז ב) גבי ילדים שנשבו לקלון שהטילו עצמם לים. ובעיון יעקב שבס' עין יעקב שם כתב, דדברי תוס' אלו הם דלא כהתוס' בגיטין שם שכתבו דהיכי דיראים מיסורין מותר לחבל בעצמו, דהכא לא התירו לחבל בעצמו אלא כשחושש שלא יוכל לעמוד בנסיון ויעבירוהו על הדת, ולתוס' גיטין צ"ל דר"ח בן תרדיון שאמר מוטב שיטלנו מי שנתנה ולא יחבל בעצמו מדת חסידות עבד אף שהיו עליו יסורין עכ"ד. [ועיין שו"ת חת"ס (יו"ד סי' שכ"ו) שהוכיח מר"ח בן תרדיון דאף המיצר ביותר אסור להרוג עצמו עיין שם. אבל למש"כ העיון יעקב אין ראייה, דרחב"ת מדת חסידות עביד, ועוד דאף דלכתחילה אסור מ"מ כשהרג עצמו י"ל דלא הוי כמאבד עצמו לדעת משום שחשב שמותר וכמש"כ בחיים שאל הנ"ל]. ובאמת דשני דיבורי תוס' אלו הם שתי שיטות שונות, דשיטתם בגיטין היא דגם משום חשש יסורין מותר לחבול

עצמו, ואלו בע"ז ס"ל דרך במקום חשש של העברה על הדת מותר לחבול בעצמו. אך ראיתי בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' מ"ו) שכתב דגם לתוס' בגיטין הנ"ל אינו רשאי להרוג עצמו אלא כשמתירא שע"י היסורין יעבור על הדת עיין שם.

טו) ברם יש לעיין לדעת ר"ת ז"ל דאינו רשאי לחבול בעצמו אלא כשמתירא שע"י היסורין יעבירוהו על הדת הא משום יסורין בעלמא אסור, א"כ קשיא הך דר"ח בן תרדיון דאמר לקלצטונירי שאם ירבה בשלהבת ויטול ספוגין של צמר מעל לבו יביאנו לחיי העוה"ב כדי שתצא נשמתו מהרה, ואיך היה רשאי לומר כן לקרב מיתתו משום יסורין בעלמא. והנה כהד"ג שליט"א רצה באמת להוכיח מזה דהיכי דאינו מחבל בעצמו אלא ששליח המלכות הרשעה עושה פעולה למהר מיתתו מותר לו לתת שוחז בעד זה, שהרי ר"ח בן תרדיון נשבע לו שיביאנו לחיי עוה"ב עכ"ד. ומצאתי בים של שלמה בבא קמא (פ"ח סי' נ"ט) שהוכיח באמת מר"ח בן תרדיון דהיכי שהוא מניח עצמו ליהרג לא הוי כחובל בעצמו וז"ל, ולי נראה דהלכה כמתניתין שאסור לחבול ולבייש בעצמו וכו', וכן האי קרא דדרשינן בגמרא בהאי סוגיא אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וכו' היינו נמי שאסור להרוג את עצמו בשביל דבר שירא, וכן פסק ר"י להדיא, ונראה אפילו אם נתפס בידי גוים ומתירא שלא יענו אותו עד שיעבוד ע"ז מ"מ לא ימית את עצמו ויסבול כל הענויים לפי כחו והבא לטהר מסייעין לו ואולי יכול לקבל הענויים, ואף שאמרין אלמלי נגדוה לחמ"ו כבר פלחו לצלמא, הלא פי' התוס' משום דהצלם דנבוכדנצר אינו עשוי אלא לכבוד המלך ולא היה ע"ז ממש וכו', וזה אינו קרוי חובל בעצמו כמש"כ הרא"ש בפרק אין מעמידין (ע"ז כח א) שאין קרוי חובל בעצמו כשמניח עצמו ליהרג וכו', אבל בעצמו פשיטא דאסור, וכן מצינו בהדיא בפ"ק דע"ז (חי א) גבי רחב"ת שאמרו לו תלמידיו רבי פתח פיך ותכניס בו האש ותצא נשמתך במהרה, אמר מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול בעצמו, אבל בקש לאחרים לקרב מיתתו עכ"ל. ושוב כתב דבשעת הגזירה אסור לשחוט את בנו כדי שלא יטמאו אותם בשמד, ומסיים וז"ל, ומ"מ יכול להצית את הבית כדי שישרפו הוא ובניו בעת הגזירה וזה אינו קרוי חובל בעצמו אלא כמו שהניח עצמו ליהרג וזהו מותר, ור' חנינא בן תרדיון נמי ביקש לקרב מיתתו רק שלא רצה לעשות בגופו כגון לפתוח פיו ולקבל האש דהוי כחובל בגופו ממש עכ"ל. ולמדין אנו מדבריו ז"ל חידוש גדול דלא הוי חובל בעצמו אלא כשחובל בעצמו בידיים אבל כשמבקש מאחרים שיחבלוהו ומכש"כ כשמניח עצמו ליהרג לא הוי כחובל בעצמו.

טז) אלא דיש לתמוה במש"כ היש"ש דבשעת הגזירה יכול להצית הבית שישרפו הוא ובניו וזה אינו כחובל בעצמו אלא כמו שהניח עצמו ליהרג, וקשה דהא מבואר בסנהדרין (עו ב) שאם כבשו לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת חייב, וכן שם (עז א) האי מאן דעייליה לחבריה בביתא דשישא ואדליק ליה שרגא ומת חייב עיין שם, וא"כ אם הצית הבית שבו נמצאים בניו הקטנים שאינם יכולים לברוח הו"ל כהורג בידים. ועוד דאף היכי דלא הוי כהורג בידים מ"מ חייב בדיני שמים, וכרש"י סנהדרין (עז א) ד"ה סוף חמה דבגרמא דינו מסור לשמים. גם מש"כ היש"ש להביא ראיה מרחב"ת דמותר לבקש לקרב מיתתו, איכא למפריך לכאורה, דהא בלא"ה תקשי איך אמר רחב"ת לאותו סרדיוט שירבה בשלהבת כדי שימות במהרה, הלא בן נח מצווה על שפיכות דמים ואיך נשבע לו שיביאהו לחיי עוה"ב אם ירבה בשלהבת, אך י"ל דרחב"ת ידע שסופו למות וכמו שהביא כהד"ג מברייתא דשלהי (מסכת כלה) דלא שלט האור ברחב"ת עד שלא ידע כי גזרו עליו מיתה בשמים, ואמר להקסטינר אם אין אתה הורגני הרבה הורגים יש למקום עיין שם, נמצא דהאי קסטינר שהרבה בשלהבת לא עשה אלא קירוב מיתה דפטור אף בישראל, וכמבואר בסנהדרין (עח א) הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורין, ריב"ב אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו. והרמב"ם (פ"ד מרוצח ה"ו) פסק כת"ק דפטור. ואף לריב"ב דס"ל דבקירב מיתתו חייב, י"ל דהיינו דוקא בישראל אבל לא בן נח, דהרי ריב"ב יליף מקרא ואיש כי יכה כל נפש כל שהוא נפש וכמבואר בגמרא שם, וקרא זה רק

בישראל נאמר ולא בכך נח. וא"כ שפיר אמר רחב"ת להקסטינר שירבה בשלהבת דליכא אלא קירוב מיתתו דבכה"ג פטור. וכיוצא בזה כתב הרד"ק (שמואל א', ל"א) שהבאנו לעיל, דשאל הרג את עצמו משום שידע מנבואת שמואל שסופו ליהרג עיין שם. וא"כ בשעת הגזירה דאינו ברור שסופו ליהרג דשמא בינתיים תתבטל הגזירה, י"ל דאסור להרוג עצמו ע"י שיאמר לעכו"ם שיהרגו. ומה שהביא הי"ש"ש ראייה מהרא"ש פרק אין מעמידין (עבודה זרה כ"ח א) דמניח עצמו ליהרג לא הוי חובל בעצמו, הנה התם מיירי כשרוצה למסור נפשו שלא לעבור בעבירות שמן הדין יעבור ועל יהרג, וכגון כשעכו"ם צוהו לאכול נבלה ואם לאו יהרגו, דבזה כתב הרא"ש שאם רוצה להחמיר על עצמו לא הוי חובל בעצמו עיין שם, וי"ל דדוקא בכה"ג לא הוי חובל בעצמו כיון שאינו רוצה לעבור על הדת, ואיהו לאו מידי עביד שיהרגו והעכו"ם הורגו אדעתא דנפשיה, ואולי באמת לא יהרגו, וכהך עובדא דירושלמי המובא ברא"ש שם, והוא בירושלמי שביעית (פ"ד ה"ב) עיין שם, אבל כשאומר להגוי שיהרגו י"ל דאסור. (ז) ועיין בס' פרשת דרכים (דרוש י"ג) שביאר קרא (שמואל ב', א' ט') שאמר שאול להעמלקי "עמוד נא עלי ומותתני", דשאל לא רצה להרוג את עצמו משום דחייב מיתה בידי שמים, וע"כ אמר להעמלקי שימותתהו כדי להקל מעליו העונש שיהרג ע"י אחרים עיין שם. ולכאורה עדיין קשה דאיך צוה להנער העמלקי להורגו בידיים הלא בן נח מצווה על שפיכות דמים, ואיך צוהו לעבור על איסור, והלא גם בן נח איכא לאו דלפני עיור וכמבואר בפסחים (כב א) מנין שלא יושיט אבר מן החי לכן נח וכו', ואף אם נימא דבכה"ג ליכא לפני עיור כיון דהנכרי לא היה מוכרח לציית לשאול והרגו אדעתיה דנפשיה, אך הרי מבואר ברמב"ם (פ"ח ממלכים ה"י) דצוה משה רבינו מפי הגבורה לכופף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח וכל מי שלא יקבל יהרג עכ"ד, וא"כ מכש"כ שאסור לומר לו שיעבור על אחת ממצוותיו. ברם למאי דמבואר לעיל א"ש, דהנה בקרא שם כתיב שאמר העמלקי "ואעמוד עליו ואמותתהו כי ידעתי כי לא יחיה אחר נפלו", ופירש הרד"ק דאחרי שאול נפל על חרבו לא היה יכול לחיות מחמת המכה וקרבתו את מיתתו כמו ששאל ממני, או פירושו כי לא היה יכול לחיות שהרי הפרשים השיגוהו והיו קרובים לבוא עליו ויהרגוהו עיין שם. נמצא דהעמלקי לא עשה אלא קירוב מיתה ובכה"ג אין עליו חיוב.

(חי) והנה בנדון שאלתינו, אלו היה המוכה עצמו אומר להעכו"ם שיהרגו כדי להצילו מן היסורים, היה מקום להתיר לדעת קצת ראשונים הנ"ל דמותר להרוג עצמו כשירא מן היסורים, ואף למאי דפסק הי"ש"ש הנ"ל דאסור לחבול בעצמו משום חשש יסורים, ברם כשאומר לאחרים שיהרגו אותו ליכא איסורא לדעת הי"ש"ש וכמו ברחב"ת. ברם בנ"ד הלא המוכה בעצמו לא אמר כלום אלא שבנו רצה להצילו מן היסורין ולכן נתן דורון להרשע כדי שיהרגו, ודאי דלא עביד שפיר דאולי ניחא ליה להמוכה לקבל היסורין כדי שלא ימות מיד, ואולי היה קורה איזו סיבה שלא יהרג לבסוף. ובס' ארחות חיים להרא"ה מלוניל ז"ל (ה' ראש השנה בליקוטים מספר הכפרות של הר"א מגרמיזא סוס"י כ"ד) כתב וז"ל, כתב הר"ם נ"ע כשיגמור אדם בלבו לעשות תשובה ולקדש השם, כל מה שעושין לו הן סקילה הן שריפה הן קבורת חיים הן תלייה אינו כואב לו כלל וכו', ותדע שכן הוא, שאם היה אדם נוגע אפילו באבר קטן היה צועק אפילו היה בדעתו לעכב את עצמו מלצעוק לא היה יכול לסבול, ורבים מוסרין עצמן למיתה ולשריפה על קדושת השם ואין צועקין לא אוי ולא אבוי עכ"ל. ועיין ס' גליוני הש"ס ברכות (סא ב) ואכמ"ל. וא"כ יתכן שאותו מוכה היה במדרגה זו שלא הרגיש ביסורין כלל וא"כ מוטב היה להאריך חייו פן ינצל. ועכ"פ אלו היה בא לפנינו לשאול - בודאי שלא היינו מתירין לו לשחד את הרשע שיהרגו מהר.

שו"ת להורות נתן חלק ב סימן סז

- המשך התשובה הקודמת -

יט) אלא דעדיין יש לדון אם הלה צריך כפרה, דהרי כוונתו לטובה להצילו מיסורין, ובתשו' מהרש"ל (סי' צ"ו) כתב בדבר נער יהודי שהכה נכרי ולכן רצו הגוים להתנקם בו, וכדי להצילו מיד הנכרים אמר יהודי אחד שהוא ירדוף אחריו להענישו, וכשלא יכול להשיגו אמר לגוי שירדוף אחר הנער, והנער בברחו נפל לבור מים ונטבע שם, וכתב המהרש"ל דמכיון שדעתו של היהודי היתה לטובה כדי להראות להגוים שהוא יענישו ועי"ז לא יתנקמו הגוים באותו נער, לכן ח"ו להצריכו תשובה דא"כ אתה מכשילו לעתיד לבוא שלא ימנעו ישראלים להציל אחיהם מיד גוים עיין שם. והנה גם בנ"ד היתה כוונתו לטובה. ברם אינו מהדומה לנדון המהרש"ל, דהתם הטובה שהתכוין אליה היתה טובה באמת, שהרי רצה להצילו מיד הנכרים ולפוטרו בעונש מועט, אלא שטובה זו נהפכה לרעה שטבע בבור מים, וא"כ שייך בזה הטעם דאתה מכשילו לעתיד לבוא, שהרי אנו רוצים שגם בעתיד כשיארע מקרה כזה יתאזר הישראל להציל באופן כזה. משא"כ בנדון דידן מה שהוא רצה להצילו מן היסורין ע"י שוחד שימיתיהו מיד, אף על גב שהוא חשב שהוא עושה בזה טובה ברם באמת לא היה רשאי לעשות כן וכמו שנתבאר לעיל, נמצא שטובתו שהתכוין אליה אינה טובה כלל, אלא שהוא טעה וחשב שהוא טובה, ולא שייך בזה לפוטרו מתשובה משום שאתה מכשילו לעתיד לבוא, שהרי באמת אם יארע דבר כזה ח"ו לא נרצה שיצילו מיסורין ע"י אופן כזה.

כ) אלא שנראה שיש לדון כאומר מותר שהרי חשב שמותר לשחד את הרשע למהר מיתת אביו, ומבואר בטו"ז יו"ד (סי' צ"ט סק"ט) דאומר מותר הוי שוגג עיין שם. וכן נראה בתשו' חת"ס יו"ד (סי' פ"ח) וכמו שהובא בפ"ת שם. ועיין בחי' יד אברהם שביו"ד שם. ולקצת פוסקים דינו כמזיד, עיין בדרכי תשובה שם (סקס"ב) משום דהיה לו ללמוד ולא למד. ועיין תשו' חת"ס (חו"מ סי' כ"ב) דכיון שלא נשבה בין הגוים ואומר מותר צריך עכ"פ כפרה עיין שם. האמנם יש לדון למאי שכתב הרמב"ן (ויקרא א' ד') שאין בחייבי מיתה בידי שמים אלא עונשן המפורש בהן במזיד, אבל בשוגג אין עליהם שום נשיאות חטא ואין צריכין ריצוי כלל עיין שם, וא"כ בנ"ד דהשוכר להרוג את אחרים אין לו אלא עונש שמים וכמבואר במדרש רבה (פ' נח) וברמב"ם (פ"ב מרוצח ה"ב), וכיון דהוי אומר מותר דהו"ל כשוגג להפוסקים הנ"ל ממילא אין צריך כפרה. אולם יעויין בס' כלי חמדה (פ' ויצא) שכתב דאף להרמב"ן תשובה מיהא בעיא אלא דאין חיוב קרבן עיין שם. וא"כ בנ"ד נראה דכפרה מיהא צריך. ועי' שו"ת שערי צדק (או"ח סי' ק"ח, ק"ט) ושו"ת דו"ז חתן סופר (סי' ה') ואכמ"ל. ובתשו' חת"ס (או"ח סי' קע"ז) כתב בנדון מי שנתעלה ורצו להחיותו בהשקאת יין שרף וטעו והשקוהו בסם המות, וכתב החת"ס דאע"ג דהוי מתעסק דהא להציל מתכוין מ"מ יש להצריך קצת כפרה הואיל ואירע מכשול על ידו ומגלגלין זכות ע"י זכאי וחוב ע"י חייב עיין שם. ואין ללמוד משם לנ"ד דהא התם הרגו בידיים דאלו הוי דינו כשוגג היה צריך כפרת גלות, וכאן הוי רק שגגת איסור שיש בו עונש שמים וכנ"ל.

כא) ובאמת יש לדון דאף להפוסקים דס"ל דאומר מותר הוי כמזיד משום שהיה לו ללמוד ולא למד וכש"ס מכות (ט א) ועיין תשו' זקני הגרע"א ז"ל (ח"א סי' ר"ו) בזה, מ"מ בנ"ד שהיו מסורים בידי הרשעים ובכל רגע היה חיייהם תלויים מנגד ובערב יאמר מי יתן בוקר, והקולר היה תלוי על צוארם בכל שעה מפחד פתאום משואת רשעים, א"כ לא שייך הדין דהיה לו ללמוד ולא למד וכמבואר בתוס' ערובין (סה א) ד"ה בצר בשם ירושלמי, כל המיצר אל יורה, וכ"כ הש"ך יו"ד (סי' רמ"ב סקכ"א) בשם ב"ח דמי שמיצר ואין דעתו מיושבת עליו אל יורה משום בצר אל יורה עיין שם. ובנ"ד ודאי דהוי בגדר בצר אל יורה, ואולי קרוב למאי שאמרו בערובין (סה א) יכולני לפטור כל העולם מן הדין מיום שחרב בהמ"ק משום שכורת ולא מיין, ובש"ס שם מסיק דעכ"פ בשכרותו של לוט שייך פטור זה עיין שם. ובאותו הזמן כשישראל היו נתונים בצרה ובשביה זמן רב ונטל מהם כל ישוב הדעת לא שייך לומר דהיה לו ללמוד ולא למד, שהרי אף אם למד די צרכו לא היה יכול להתיישב ולדעת את ההלכה, וממילא בכה"ג כו"ע מודים דאומר מותר הו"ל שוגג ולא קרוב למזיד, ויותר יש לומר דהו"ל קרוב לאונס מחמת טירוף

הדעת ר"ל. ולכן לדינא נלע"ד דאע"ג דצריך כפרה משום חומר הענין, מ"מ אין להחמיר עליו יותר מדי
מכל הני טעמים שכתבנו בעזה"י. והשי"ת ישמחנו כימות עניתנו ותרוממנה קרנות צדיק.
דושת"ה בברכה מרובה.
ביוגרפיה - להורות נתן

R. Natan son of R. Amram Geshtetner was born in 5692 (1932) in Hungary, the scion of an illustrious rabbinic line. He escaped the Holocaust and immigrated to Israel after the founding of the Jewish state. There he studied and taught Torah in a variety of frameworks. In 5725 (1965) he became the rabbi of the Agudat Yisrael neighborhood of Bnei Brak. He also founded a yeshiva, which he headed, and was one of the most prominent judges in R. Wozner's rabbinic court. He passed away in 5771 (2010). He authored several Torah works, but was best known for his 16 volume set of responsa, entitled Le - Horot Natan, and his series Natan Piryo on the Talmud. He also published several works by his ancestors, including the Chatam Sofer, R. Akiva Eiger and others.